

BÜRKÜT

www.burkutdergisi.com

Türk Dünyası Dergisi

Araştırma Makalesi

BÜRKÜT

Makale Geliş Tarihi: 08.11.2023

Journal of Turkish World

Makale Kabul Tarihi: 12.11.2023

Suyer, Ü. G. (2023). Şakir Selim'in "Kırımname" şiirinin dil ve kültür açısından incelenmesi. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 2(2), 110-125. <http://dx.doi.org/10.56210/burkut21>

ŞAKİR SELİM'İN "KIRIMNÂME" ŞİİRİNİN DİL VE KÜLTÜR AÇISINDAN İNCELENMESİ

Doktora Öğrencisi Ümmü Gülsüm SUYER

Bursa Uludağ Üniversitesi gulsumsyvr00@gmail.com ORCID

"Ant etkenmen milletimniñ yarasını sarmağa
Nasıl bolsun bu zavallı qardaşlarım çürüsün
Onlar için ökünmesem, qaygımasam, yaşasam
Yuregimde qara qanlar qaynamasın, qurusun¹."

Öz

Kültürün temel yapı taşlarından biri ve en önemlisi olan dil; ait olduğu toplumun duygu, düşünce ve isteklerini en doğal yolla ifade ediş biçimidir. Kültür, varlığını dilin içinde korur ve sürdürür. Dil ise kültürün önemli bir parçasını oluşturur. Dil ve kültür arasındaki bu ilişkinin her çeşit dil malzemesine yansımaları kaçınılmazdır. Bu malzemelerden biri olan şiirler, kullanılan şiir dili içerisinde kültürel unsurları barındırır ve aktarır.

Yalnızca Anadolu sahasından ibaret olmayan Türk edebiyatı, Türklerin ayak bastığı hemen hemen her toprakta yayılım ve gelişim göstermiştir. Kırım Tatar coğrafyası da bu topraklardan biridir. Kırım halkının yaşadığı sürgünleri, baskıları, uygulanan kültür politikalarını ve sonuçlarını içine alan serüvenleri; bu çevrede verilen edebî eserlerin mayasını oluşturmaktadır. Çeşitli politikalarla kültürlerini özgürce yaşamaları kısıtlanan Kırım Tatarları, aydınlar aracılığıyla dillerini ve kültürlerini edebiyat kanalıyla yaşatmaya çalışmıştır. Bu bilinçle şiirler kaleme alan Kırım Tatar şairlerinden biri de Şakir Selim'dir.

Çalışmada Şakir Selim'in *Kırımname* adlı şiirinde yer alan dil ve kültür unsurları açıklanmıştır. On dört dördlükten oluşan şiir; Kırım tarihi özelinde Türk tarihini, Kırım halkının vatan algısı özelinde Türklerin vatan algısını ifade etmesi bakımından incelemeye değerdir.

Anahtar Sözcükler: Kırım Tatar edebiyatı, Şakir Selim, Kırımname, dil, kültür.

¹Kırım Tatar şairlerinden Numan Çelebi Cihan'ın "Ant Etkenmen" (Ант Еткенмен) adlı şiirinden alıntıdır. Türkiye Türkçesi: *Ant etmişim milletimin yarasını sarmaya, Nasıl olsun bu zavallı kardeşlerim çürüsün? Onlar için üzülmesem, kaygılanmasam, yaşasam, Yüreğimde kara kanlar kaynamasın, kurusun!*

EXAMINATION OF SAKIR SELIM'S KIRIMNAME POEM FROM THE POINT
OF LANGUAGE AND CULTURE

Abstract

Language, which is one of the basic elements of culture and the most important one, is the most natural way of expressing the feelings, thoughts and wishes of the society to which it belongs. Culture maintains its presence within the language. Language is an important part of culture. It is inevitable that this relationship between language and culture will be reflected in all kinds of language materials. Poems, which are one of these materials, contain and transmit cultural elements in the poetic language used.

Turkish literature, which does not consist only of Anatolia, has spread and developed in almost every land where Turks have set foot. The Crimean Tatar geography is one of these lands. The adventures of the Crimean people, including their exiles, oppressions, cultural policies, it is the source of literary works given in this environment. Crimean Tatars tried to keep their language and culture alive through literature and intellectuals. One of the Crimean Tatar poets who wrote poems with the awareness was Sakir Selim.

In this study, the language and culture elements in Sakir Selim's poem Kırımname were explained. The poem, which consists of fourteen verses, is also worth examining the history of Crimea in terms of expressing the Crimean Turks' perception of homeland.

Keywords: Crimean Tatar Literature, Sakir Selim, Kırımname, language, culture.

Ø. Giriş

Tatarlar, Karadeniz'in kuzeyi ile İdil nehri arasında İskitler, Sarmatlar, Hunlar, Avarlar, Hazarlar, Peçenekler, Uzlar, Kumanlar ve Bulgarlar gibi Türk topluluklarının yaşadığı bölgede, Altın Ordu Devleti zamanında "Tatar" adıyla ünlenen bir Türk kavmidir. Tatarlara ait ilk kayıtlardan biri² Köl Tigin Yazıtı'nın güney yüzünün ilk satırında bulunmaktadır: Otuz Tatar Tokuz Oguz begleri bodunu bu sabımın edgüti eşid katıgdı tınl: Otuz Tatarlar Dokuz Oğuz beyleri, halkı! Bu sözlerimi iyice işit, sıkıca dinle (Alyılmaz, 2005; Aydın, 2017; Tekin, 2017; Ercilasun, 2021).

Tatar adının zamanla daha geniş toplulukları ifade etmek için kullanıldığı görülür (Togan, 2019). Çinliler özellikle XI. yüzyıldan sonra kuzeydeki komşu kavimlerin tamamını Tatar olarak adlandırmıştır. Tatar adı zamanla Moğollar için de kullanılmış ve tarih boyu devam eden bir Tatar-Moğol karışıklığı ortaya çıkmıştır. Altın Ordu Devleti'ndeki Moğol yöneticilerin "Tatar" olarak adlandırılması dolayısıyla sözü edilen devlet de "Tatar Devleti" olarak bilinmiştir. Batı dünyası da Altın Ordu dolayısıyla Osmanlı Devleti dışında kalan tüm Türk topluluklarını Tatar olarak adlandırmaya başlamıştır (Öner, 2007, s. 681). Tatarlar buldukları coğrafya bakımından İdil-Ural Tatarları ve Kırım Tatarları olarak ikiye ayrılmaktadır (Kemaloğlu, 2013, s. 2016).

Bugün Rusya'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olan Kırım, Altın Ordu Devleti zamanında önemli bir merkez konumunda idi. Devletin dağılma sürecinde Giraylar tarafından Kırım Hanlığının kurulmasıyla müstakil bir hanlık hâline gelmiştir. Kısa zamanda Kırım yarımadasının dışına taşan Kırım Hanlığı, Fatih Sultan Mehmet Han zamanında Osmanlı'ya bağlanmıştır. Daha sonra 1774 yılında Rusya ile imzalanan Küçük Kaynarca antlaşması ile görünürde bağımsız kabul edilmiş ve 1783'te Ruslar tarafından kanlı bir şekilde işgale uğramıştır. Kırım Tatarları bu işgalden sonra "Ak Toprak" dedikleri Osmanlı topraklarına kitleler hâlinde göç etmişlerdir. 1944

² Yazıtlardan da önce Çin kaynaklarında Tatar adını karşılayan sözcüklere rastlandığı kaydedilmektedir. Bk. Yıldırım, K. (2012). Tatar adının kökeni üzerine. *Journal of Turkology*, 22(2), 171-190.

yılında ise Ruslar; Kırım'ı stratejik sebepler yüzünden Alman işbirlikçisi ilan ederek, 18 Mayıs sabahı beş sularında evlerinden çıkardıkları Kırım Tatarlarını Urallara, Sibirya'ya, Kazakistan'a, Özbekistan'a sürmüşlerdir (Yüksel, 2007, s. 813).

Kırım Tatarları Türklerin Kıpçak grubu içinde yer almaktadırlar. Türk boy ve topluluklarının en eski ve en köklü temel kollarından birini oluşturan; tarihte akıncı ve savaşçı kimlikleriyle hep öne çıkan Kıpçaklar, ne yazık ki kabul ettikleri farklı dinler ve içine girdikleri farklı etnik ve sosyokültürel çevreler yüzünden birçok yerde (coğrafyada / ülkede) kimliklerini koruyamamış; asimile olmuşlardır. Kıpçakların etnik ve kültürel kimliklerini kaybetmelerinde kabul ettikleri dinlerin ve tesirinde kaldıkları sosyokültürel faktörlerin etkisi olduğu kadar "Türk" üst kimliğinin bilincinde olmamalarının ve en azından "Kıpçak" kimliği etrafında bile bir araya gelememelerinin ve dillerini unutmalarının rolü büyüktür. (Alyılmaz, 2019, s. 56).

Kırım Tatarlarının kullandığı Kırım Türkçesi, Kıpçak Türkçesinin bir koludur. Kırım Hanlığının ilk yıllarında Kıpçak Türkçesinin hâkim olduğu bir yazı dili kullanılmış ve sonrasında hanlığın Osmanlı'ya bağlanmasıyla resmî dil İstanbul Türkçesi olmuştur. 1917 devriminden sonra, Kırım Tatar aydınları arasında 1922-1924 yıllarında edebî dil hakkında ciddi bir tartışma ortamı oluşmuş ve 1928'de Akmeşcit'te toplanan "Kırım Tatar Edebî Dilinin İmlası Üzerinde Birinci İlmî Konferansı'nda", yazı dili olarak Orta Yolak ağzı da denen Bahçesaray ağzı kabul edilmiştir (Yüksel, 2007, s. 814- 815).

Kırım Tatar edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Şakir Selim, Kırım sürgününü küçük yaşlarda tecrübe etmiş ve Özbekistan'ın Cambay kasabasına oradan da Taşkent'e göç etmiş bir Kırım Tatar şairidir. Genç yaşlarda şiirler yazmaya başlayan Şakir Selim'in ilk şiirleri 1963 yılında Lenin Bayrağı gazetesinde neşredilmiştir. 1972'de basılan *Aqbardağ* isimli şiir kitabının ardından *Duygularım*, *Sevgi Alevi*, *Uyanuv*, *Yellerim Dinle* ve *Tüşünce* adlı şiir kitapları yayımlanmıştır. 1996'da Ankara'da kutlu doğum haftası dolayısıyla düzenlenen şiir yarışmasında birincilik; aynı yıl Kıbrıs'ta ve Ankara'da düzenlenen Türk Dünyası Şairleri Şöleni'nde *Arif Nihat Asya Ödülü*'nü kazanmıştır. 1997'de Adam Mitskeviç'in *Kırım Sönerleri* isimli eserini Kırım Türkçesine tercüme etmiş ve *Polkul* fondunun Polonya Ödülü'nü, 1997'de Toros Sevçenko adına Ukrayna Devlet mükâfatını ve 1998'de Kırım Tatar Tiyatrosu grubundakilerle birlikte yüksek devlet mükâfatını kazanmıştır (Ertane Baydar, 2012, s. 58).

Kırımname adlı şiirinde Kırım'ın tarihini, yaşantısını, kültürünü, tüm baskılara rağmen edebiyat aracılığıyla gün yüzüne çıkarmayı hedeflemiştir.

1. Dil ve Kültür Açısından Kırımname

Şakir Selim *Kırımname*³ şiirinin başında, Anadolu Türk edebiyatının "Bayrak Şairi" olarak anılan Arif Nihat Asya'nın *Biz Kısık Sesleriz* adlı şiirinden şu dördlüğe yer vermiştir:

Bizni sen sevgisiz, susuz, avasız
Ve vatansız biraqma, Allahım!
Müsülmanlıqnen yoğrulğan yurtnu
*Müsülmansız biraqma, Allahım!*⁴

³ Şiirin metni ve Türkiye Türkçesine aktarımı için şu çalışmadan yararlanılmıştır: Işıktaş Sava, I. (2015). *Kırım Tatar şairi Şakir Selim'in şiirleri (metin-aktarma-inceleme)*. [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

⁴ Bizni sen sevgisiz, susuz, havasız / ve vatansız bırakma, Allah'ım! / Müslümanlıkla yoğrulmuş yurdu / Müslümanlıktan bırakma, Allah'ım!

Alıntılanan bu dörtlükte vatanın sevgi kadar, su ve hava kadar aziz ve gerekli bir ihtiyaç olduğu vurgulanmakla beraber; hamurunda İslam inancının ve inananlarının bulunduğu ifade edilmektedir.

Şakir Selim, şiirine yurttaşına seslenerek başlar. Seslenmeler, iletişim ortamında alıcının dikkatini iletiye çekerek uyarıcı bir görev üstlenirler (Alyılmaz, 1998, s. 35). Verici ve alıcı arasındaki iletişimi sağlayan seslenmeler, alıcıyı iletişim ortamına çeker ve ardından mesajını iletir (Alyılmaz, 2003, s. 142). Seslenme öbeği kullanarak okurun dikkatini çeken Şakir Selim, vatani can pahasına savunmak gerektiğini, bunun da tıpkı ateşe girip yanmaya benzediğini söylemektedir. İnsanı dünyaya geliştirmenin bu olduğunu, bunun atalarının kanının aktığı Kırım topraklarında bir vefa borcu olduğunu ifade eder⁵. Kanla sulanan bu topraklardan beslenen her ağacın yaprağında dahi canından bir parça bulunduğunu belirtir:

*Ey, vatandaş! Ateşke kir, azır ol sen yanmağa,
Vatan için can bermeseñ, niçün keldiñ dünyayağa?
Güzel Qırım toprağında ecdadıñniñ qanı bar,
Er bir terek yaprağında milletiñniñ canı bar⁶*

İlk dizelerin *İstiklal Marşı*'ndaki *Arkadaş! Yurdumu alçakları uğratma, sakın / Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın* dizeleriyle benzerliği dikkat çekmektedir. Tüm Türk coğrafyalarında yüce bir değer olarak kabul gören vatan için can vermeyi / şehit olmayı; kutsallık atfedilen bir değer olarak ele almak ve kahramanlık değeri ile ilişkilendirmek mümkündür.

Üçüncü ve dördüncü dizeler Mithat Cemal Kuntay'ın *On Beş Yılı Karşılarken* şiirindeki *Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır* dizelerini anımsatmaktadır. Bu dizelere ilham olan asıl kaynağın *İstiklal Marşı* olduğunu da zikretmek gerekir: *Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı / Düşün altındaki binlerce kefansız yatani / Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı / Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatani*. Şair, ecdadın kanıyla sulanan bu vatan toprağında yetişen her ağacın yaprağında milletin canı olduğunu ifade eder.

*Kerek olsa furtunaday atıl düşman üstüne,
Köster oña asırlarnen toplanğan bar küçüñni.
Yeñmegence ömür-billa küreş kene ve kene!
Al, dedeler alalmağan intiqam ve öçüñni!⁷*

İkinci dörtlükte şair, düşmana gücünü göstermeyi, kazanana kadar savaşmayı öğütler. İlk dörtlükte olduğu gibi burada da atalardan / dedelerden / ecdattan bahsedilmiştir. Bu durum Türk kültüründe en eski devirlerden beri var olan atalar kültü inancıyla ilişkilendirilebilir. Atalar kültü, ölmüş atalara duyulan derin saygı ve şükran duygusunu simgeleyen bir inanç ve gelenektir (Özgül, 2018, s. 66). Denilebilir ki bu inancın bir sonucu olarak Türkler mekâna, toprağa değer atfetmiş, anlam yüklemiştir⁸. Bu değer ve anlam, o topraklarda atalarının kanının bulunması

⁵ Şair, "Menim Bir Davam-Vatan Davası" adlı şiirinde de benzer ifadeleri kullanarak vatanın her şeyden üstün olduğunu dile getirir.

⁶ Ey vatandaş! Ateşe gir, hazır ol sen yanmaya / Vatan için can vermezsen, niçin geldin dünyaya? / Güzel Kırım toprağında ecdadının kanı var / Her bir ağaç yaprağında milletin canı var.

⁷ Gerekirse fırtına gibi atıl düşman üstüne / Göster ona asırlarca toplanan bütün gücünü / Yenene kadar ömrübillah savaş yine ve yine! / Al, dedelerinin alamadığı intikam ve öcünü.

⁸ Türk olup olmadığı tartışılan ve son çalışmalarda itibarlı çevrelerce Türk olduğu yönünde kanaat bildirilen İskitlerin Perslerle Tuna Nehri civarında yaptığı savaşta kaydedilen İskit kralı İdanthyrsos'un şu yanıtı atalara duyulan saygı ve sevginin derin izlerini göstermesi bakımından anlamlıdır: "Bizim ne kentimiz var ne de bir tek dikili ağacımız ki elden

sebebiyledir. Dökülen kan intikam ve öç almayı gerektirir. Buradan hareketle Şakir Selim, dedelerinin şehit düştüğü topraklarda torunlarının bu sorumluluğu üstlenmesi gerektiğini salık verir.

*Sen milletsin, bir zamanda Moskovda at oynatqan,
Aciz qalğan getmanlarğa yardım qolun uzatqan.
Bügün niçün anda-mında qorqıp-pısıp yüresiñ?
Öz yurtuñda suçlı kibi boynuñ qısıp yüresiñ?*⁹

Üçüncü dördlükte Kırım'ın tarihinden örnekler veren Şakir Selim, daha önce atalarının Moskova'ya kadar sefer ettiğini¹⁰, muhtaçlara yardım edebilecek güçte olduğunu hatırlatarak okuru cesaretlendirir. Geçmiş ile bugünün kıyasını yapar ve korkarak yaşamamaları, suçlu gibi hissetmemeleri gerektiğini vurgular.

Türkiye Türkçesinde "yardım eli uzat-" şeklinde yer alan deyim, Kırım Tatar Türkçesinde "yardım qolu uzat-" ve "qol tut-" şeklinde kullanılmaktadır¹¹ (Başkurt, 2014, s. 187).

*Bu topraqñı bağçevanı - saibi tek bizmiş, biz,
Bu topraqta açıldı ve yumulacaq közümüz.
Ne şerefli bu topraqta küreşmek ve can bermek!
Ne şerefli Taraq-Tamğa kök bayraqñı kötermek!*¹²

Dördüncü dördlükte Kırım topraklarının gerçek sahiplerinin kendileri olduğunu ifade eden Şakir Selim, burada doğduklarını ve burada öleceklerini vurgular. Daha önce ifade edildiği gibi, değer atfedilen toprak için savaşmak ve can vermek, bayrağın şanını yüceltmek bir şeref olarak görülür. Milletlerin ulusal kimlik ve karakterlerini simgeleyen bir unsur olan bayrak (Cerulo, 1989, s. 77), Şakir Selim'in şiirlerinde "kök bayraq" olarak yer alır ve üzerindeki Tarak Tamga ile Kırım Tatar halkının millî bayrağını simgeler.

Defter-i Cengiz-nâme'de tarak damga maddesinde şu bilgiler yer alır: "Yana andın soñ Cengiz Han aydı ey Kıpçak Biy siniñ ağacñ Karama bolsun kuşuñ Bürküt bolsun uranıñ Toksuba bolsun tamgañ Tarak bolsun tidi sıfatı uş budur: *Yine ondan sonra Cengiz Han dedi: 'Ey Kıpçak Bey, senin ağacın Karama olsun, kuşun bürküt olsun, uranın Toksuba olsun, damgan ise Tarak*

---

gitmesin ya da yakılıp yıkılmasın diye korkup hemen savaşa girelim; ama siz eğer ille de savaşmak istiyorsanız, bizim atalarımızın mezarlarını bulun, onlara el kaldırın, o zaman görürsünüz, mezarlarımız için dövüşüyor muyuz dövüşmüyor muyuz?" İskitler yalnızca atalarının mezarlarına yapılacak bir saldırı nedeniyle savaşa girebileceklerini söylemişlerdir. M.Ö. 513 yılında kaydedildiği belirtilen bu yanıt Türklerin atalarına duyduğu derin saygının oldukça eski dönemlerden beri var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Herodotos IV, s. 124-127.

Kırım ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan İskitlerin bu bölgeyi uzun yıllar yurt edinmesinin sebebini, Kırım coğrafyasında İskitlerin atalarına ait pek çok mezarın ve kurganın bulunmasıyla, dolayısıyla atalar kültü inancıyla açıklamak mümkün görünmektedir. Bk. Ivantchik A. (1999). "The Scythian 'Rule Over Asia': The Classical Tradition And the Historical Reality", *Ancient Greeks West And East* (Ed. By Gocha R. Tsetschladze). Leiden, Boston, Köln.

⁹ Senin milletindir, bir zamanlar Moskova'da at oynatan / Aciz kalan getmanlara yardım elini uzatan / Bugün niçin orada burada korkarak yaşıyorsun? / Kendi yurdunda suçlu gibi boynunu eğip yaşıyorsun?

¹⁰ Bir Kırım Tatar tarihçisi olan Halil İnalçık (2021), 1571 yılında Kırım Hanlığının şanlı Moskova seferini şöyle anlatır:

"Kırım Hanı I. Devlet Giray Han, 1571'de Oka Suyunda Rus müdafaa hattını yarıp Moskova önlerine geldi ve şehri ateşe verdikten sonra geri döndü. Bu başarısı dolayısıyla kendisine 'Taht Algan' unvanı verildi. Korkunç Ivan'a vurulan bu büyük darbe, Kırım Hanlığının Ruslara karşı kazandığı son büyük zafer olacaktır." (s. 134)

¹¹ "Yardım et-" anlamında pek çok organ adıyla ilişkilendirilen deyim kullanıldığı görülür: el uzat-, el ele ver-, eli ayağı ol-, elini tut-, kol uzat-, omuz ver-, sırt sırta ver-, kolu kanadı ol- vb.

¹² Bu toprağın bahçivani, sahibi yalnız biziz, biz / Bu toprakta açıldı ve yumulacak gözümüz / Ne şerefli bu toprakta küreşmek ve can vermek / Ne şeref tarak tamgalı gökbayrağı yükseltmek!

olsun dedi şekli işte böyledir.” (Toprak, 2011, s. 563).” Tarak sözcüğü eskiden *tarğak* biçimindedir ve “dağıt-, saç-” anlamındaki *tar-* sözcüğünden gelmektedir (EDPT 539).

C. ALYILMAZ *Gobustan’ın Gizemi (Kıpçaklara Giden Yol)* (2016) adlı eserinde, bu damganın “insanın Tanrı’ya teslimiyetini”, “ataya bağlılığını” belirten “Gobu Damga”nın üst tarafının tarihî süreçte kullanılmaması sonucu oluştuğunu kaydeder (s. 617).

Tarak Tamgalı gökbayrağın Kırım Hanlığı döneminde Geraylar tarafından kullanıldığı ve üzerinde bulunan Tarak Tamga’nın akçeler üzerine basıldığı bilinmektedir (Akçokraklı, 1918, s. 114). Tarak Tamgalı gökbayrağın Kırım Tatar halkının millî sembolü olması hakkında Hakan Kırımlı (1996) şu bilgileri verir:

Sonraları muhtemelen 1917 ortalarında, Kırım Tatarlarının ve bağımsız Kırım devletinin bayrağı olmak üzere “Gökbayrak” bugün kullanılmakta olan şekliyle, yani gök mavisi bir zeminin sol üst köşesine Kırım hanlarının altın “Tarak Tamga”sı yerleştirilmiş olarak düzenlendi. Hanlık döneminde kalan bazı maddi eser ve belgelerde hâlâ rastlanabilen Tarak Tamga, tarihî köklere dayandırılan bir Kırım Tatar kimliğini vurguluyordu. Mavi zemin ise geniş Türk kimliğinin bir sembolü olarak o zamanki İstanbul’un Türkçü çevrelerinden etkilenilerek kabul edilmişti. (s. 208)

Şakir Selim’in şiirlerinde yer alan gökbayrak yeni nesillerde millî bilincin uyandırılmasında da önemli bir sembol olarak kullanılmıştır (Işıқтаş Sava, 2012, s. 263).

*Antlı Noman ve Caferler, Amet Ozenbaşlılar,
Millet için Qara deñiz kibi qaynap taşlılar,
Musa Mamut meşal oldı, Mustafalar sınımadı,
Ceennemden keçseler de Vatanım, dep tınmadı.*¹³

Şakir Selim, şiirine Kırım’ın milli mücadele kahramanlarının isimlerini anarak devam eder. Kırım Hanlığının 1783’te son bulmasından 26 Aralık 1917’de Kırım Tatar Millî Kurultayı’na kadar Kırım halkı millî kimliklerini koruyabilecekleri her türlü haktan mahrum bırakılmıştır. Bu kurultayda kabul edilen anayasa ile Kırım Ahalî Cumhuriyeti ilan edilmiş ancak kısa bir süre sonra Bolşeviklerin işgaline maruz kalmıştır (Aykol, 2018, s. 75-76). Başmüdür / başbakan Numan Çelebi Cihan¹⁴ 23 Şubat 1918 yılında kurşuna dizilerek öldürülmüş, naaşı ise denize bırakılmıştır. Cafer Seydahmet ise gizlenerek hayatını kurtarmış, Kurultay kapansa da meclis üyeleri yer altında faaliyetlerine devam etmişlerdir (Kırımlı, 1985, s. 34; Hatif, 1998, s. 108-109).

Kırım Tatar Millî Hükümeti’nin reisi olan Numan Çelebi Cihan, Kırım Tatarlarının millî marşı “Ant Etkenmen”in yazarı olmasından dolayı halk tarafından “antlı qurban” adıyla anılır. Şakir Selim de şiirinde “Antlı Noman” olarak anmıştır. Şiirde adı geçen bir diğer kahraman da Cafer Seydahmet’tir. Cafer Seydahmet, Numan Çelebi Cihan ile birlikte 1909 yılında İstanbul’da “Kırım Talebe Cemiyeti”nin kurulmasına öncülük eden isimlerdendir (Kırımlı, 1996, 201-234).

¹³ Antlı Noman ve Caferler, Ahmet Özenbaşlılar / Millet için Karadeniz gibi kaynayıp taşlılar / Musa Mahmut meşal oldu, Mustafalar kırılmadı / Cehennemden geçse de “vatanım” diye susmadı.

¹⁴ Numan Çelebi Cihan (2012, s. 77), Bahçesaray’da yaptığı konuşmada Kırım’da yaşayan tüm halklara şöyle seslenmiştir: “Qırım yarımadasında türlü renklere bir çoq zarif güller, şeb-boylar, zanbaqlar, lüleler vardır, ve bu ruh-nevaz çiçeklerin hepsinin kendilerine mahsus bir güzelliği, özlerine mahsus lâtif qoquları var. Bu güller, bu çiçekler Qırımında yaşayan milletler: Tatar, Rus, Ermeni, Yehudi, Rum, Nemse ve başqalarıdır. Qurultayın maqsadı bunları bir yerde toplayup, hepsinden güzel ve nefis bir buket yapmaqtır. Güzel Qırım adasında haqiqiy medeniy bir İsviçre tesis itmektir. Tatar Qurultayı yalnız Tatarları değil, asırlardan beri Tatarlar ile beraber qardaşça yaşayakelmış diğer milletleri de tüşünüyür. Onları da işe davet iderek, onlarla beraber qol qola virüp kitecektir. Tatar, bu işte bir amir değil, belki bir müteşebbis, yalnız bir inisiyatörlük vazifesini icra edecektir.”

Ahmet Özenbaş da Kurultay ve Millî Fırka üyelerindedir. Şakir Selim, Kırım Tatar Millî Kurultayı'nın öncü isimlerini andıktan sonra, onların vatanları için Karadeniz gibi kaynayıp taşıdıklarını, mücadele verdiklerini ifade eder.

Sovyet yöneticilerin baskılarının sürdüğü dönemde Musa Mahmut adlı bir Kırım Türkü 5 çocuğu ve eşiyle birlikte geldiği ve bir ev satın alıp yerleştiği Kırım'dan polis zoruyla çıkartılmak istenince, çocuklarının gözleri önünde üzerine benzin dökerek kendini yakmıştır (Fakel, 1986, s. 63-65). 23 Haziran 1978'de yaşanan bu olay sonucunda Musa Mahmut Kırım'da millî iradenin sembolü hâline gelmiş; halkı vatanından ayıran sisteme karşı çıkıp kendini yakarak yaşamına son verdiği için Kırım'ın "Ebedî Meşalesi" olarak anılmıştır.

Şairin "Mustafalar" diyerek andığı son isim de 18 Mayıs 1944 yılında vatanlarından sürülen Kırım Türklerinin Sovyet yönetimine karşı başlattıkları Millî Hareket¹⁵ adlı mücadelenin önderi olan Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu'dur (Gündüz, 2019). Şakir Selim, andığı tüm bu kahramanların zorluklarla karşı karşıya kalsalar da "Vatanım!" demekten geri durmadıklarını belirtir.

*Şu degilmi, millet, saña gurur bergen, küç bergen?
Cesürlük ve qaramanlık yollarını köstergen?
Taqdiriñe yazğan Mevlam - küreşmege atlan sen,
Vatan qolay qazanılmay, er belağa qatlan sen!¹⁶*

Kırım halkının acı ve gurbet ile dolu tarihinde gösterdiği mücadeleden dolayı gurur duyan ve bu mücadeleden güç alan Şakir Selim, cesaret ve kahramanlığın yolunun bu olduğunu ifade eder. Bunları söylerken retorik soru¹⁷ cümlelerini kullanır. "Retorik soru, soru cümlesi olup da soru sormayan, duygu ve düşünceleri daha açık, daha güçlü, daha etkili bir şekilde ifade etmek, muhatabı heyecanlandırmak, ikna etmek gibi amaçlarla kullanılan cümlelerdir" (Günay, 2020, s. 517). Soran kişinin asıl amacının yanıt almak olmadığı bu soru türünde amaç, aslında alıcuyu etkilemek ve ikna etmektir (Rüzgar ve Akdemir, 2017, s. 260). Şakir Selim bu dizelerde okuruna cesur ve kahraman kişilerin vatan için giriştiği mücadeleyi örnek göstererek bunun Kırım halkına güç ve gurur veren bir misal olduğunu ifade eder. Ardından bu kaderi Allah'ın yazdığını ve kolay kazanılmayan vatan için her zorluğa katlanmak gerektiğini öğütler.

*Dalğalansın bayrağımız epkin esken yellerde,
Dalğalansın boranlarda, qasırğalı sellerde,
Dalğalansın Hansarayda, er saçaqta, er evde,
Nesillerden nesillerge tüşmesin o ellerden!¹⁸*

Her milletin bağımsızlığının bir sembolü olan bayrağın dalgalanması esarete bulunan her milletin düşüdür. Bayrağın dalgalanıyor oluşu, vatanın hür olduğunu göstermektedir. Şakir Selim,

¹⁵ Kırım Tatar Millî Hareketi hakkında bk. Kırimoğlu, Mustafa Abdülcemil. (2004). *Kırım Tatar Millî Kurtuluş Hareketinin Kısa Tarihi*. Ankara.

Kırimoğlu'nun başlattığı bu mücadele hareketi hakkında elde bulunan çeşitli röportajlar ve resmi belgeler; Neşe Sarısoy Karatay yönetmenliğinde 9 bölümden oluşan bir belgesel olarak yayınlanmıştır. "Kırimoğlu: Bir Halkın Mücadelesi" adlı bu yayın, konuyla ilgili anlamlı görsel kaynaklardan biridir.

¹⁶ Bu değil mi millet, sana gurur veren, güç veren? / Cesaret ve kahramanlık yollarını gösteren? / Kaderine yazmış Mevla'm, gürüşmek için atla sen / Vatan kolay kazanılmıyor, her belaya katlan sen!

¹⁷ Üstünova (2004) soru cümlelerini, cevap isteyen soru cümleleri ve cevap istemeyen soru cümleleri olarak gruplandırır. Cevap istemeyen soru cümlelerini, istenmediği hâlde cevabı olan soru cümleleri ve cevabı olmayan soru cümleleri olmak üzere iki gruba ayırır.

¹⁸ Dalğalansın bayrağımız hızlı esen yellerde / Dalğalansın boranlarda, kasırğalı sellerde / Dalğalansın Hansaray'da her saraçta, her evde / Nesillersen nesillere düşmesin o ellerden!

Kırım'ın Tarak Tamgalı gökbayrağının; yellere, sellere, tüm zorluklara rağmen dalgalanmasını ümit etmektedir.

Üçüncü dizede yer alan Hansaray; Kırım Hanlığı'nın başkenti olan Bahçesaray'da, hanlığın sarayı olarak XVI. yüzyılda inşa edilmiş, "Tatar El Hamrası" olarak da adlandırılan bir külliye¹⁹ (Uçar ve Ersoy, 2020, s. 895-897). Gökbayrağın Hansaray'da dalgalanması tam bağımsızlık anlamına gelecektir. Şakir Selim, özgürlüğün nesiller boyunca sürmesini arzular. Bunu ifade ederken özgürlüğün ve bağımsızlığın sembolü olan bayrağı dörtlüğün ana motifi olarak kullanır.

"Dalgalansın" ifadesinin dörtlük boyunca tekrarlandığı görülür. Bir ahenk unsuru olarak tekrarların kullanılması, müzikalite sağlamanın yanı sıra vurguyu da tekrarlanan yapıya aktarır.

*Nice kere quvulaman, kene qaytıp kelemen,
Qurumağan közyaşımını dertli elnen silemen.
Kimler-kimler yazmadılar tarihini ey, adam?
Dünyalarğa sığmay artıq feryatlarım ve sadam.*²⁰

Tarih boyunca işgal, sürgün ve gurbet hikâyeleriyle dolu bir geçmişe sahip olan Kırım'ın verdiği bağımsızlık mücadelesi, Şakir Selim'in hemen her şiirine yansımıştır. Bu dizelerde de durmadan akan gözyaşlarını dertli elleriyle sileceğini, vatanından kovulsa da yine dönüp geleceğini ifade etmiştir. Rusların Kırım halkı üzerindeki sosyo-kültürel baskıları ve bölgedeki Tatar nüfusunu azaltmaya yönelik izlediği politikaları Kırım tarihinin başyazıcılığını yapmak üzere atılan adımlar olarak düşünülebilir. Şakir Selim, bu adımlara karşın feryatlarının dünyaya sığmadığını belirtir.

Rus devletinin Kırım halkına uyguladığı politikalar hakkında, Ahmet Özenbaşı (2004) *Çarlık Hâkimiyetinde Kırım Faciası* adlı kitabında şunları kaydeder:

Tutuklamalar, Kırım'dan kovulmalar ve sürgünler, Rus memurlar tarafından Tatarlara gösterilen aşağılayıcı uygulamalar, Tatar köylerinde kilise ve manastırlar inşası ve sonunda büyük bir kuvvetle işletilen Ruslaştırma siyaseti: Tüm bu teşebbüsler Rus emperyal tertibatınca Tatar unsurunu yok etmek için icat edilen reçeteyi husule getirdi. (s. 46)

*Kimler-kimler kelip saña ayağını basmadı?
Kimler kelip skeleñe zincirlerin asmadı?
Kimler kelip uryan-puryan yaqıp-yıqıp qaçmadı?
Kimler cennet toprağıña zeerini saçmadı?*²¹

Şakir Selim, bu dörtlükte de yine tarihî gerçeklere gönderme yaparak, Kırım topraklarına pek çok milletin ayak bastığını, deniz güçlerini ele geçirdiğini, şehri yakıp yıktığını ve zehir saçtığını anımsatır.

¹⁹ Hansaray'ın mimari kuruluşu bakımından Topkapı Sarayı'nın küçük bir benzeri olduğu kaydedilir. Bunda Kırım hanlarının İstanbul'da yetişmeleri ve sarayın yapımında İstanbul'dan getirilen mimar ve ustaların çalıştırılması etkili olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Uçar, A. (2009). *Kırım Bahçesaray'daki Türk-İslam eserlerinde süsleme*. [Yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.

²⁰ Kaç kere kovalandım, yine dönüp gelirim / Kurumamış gözyaşımı dertli elle silerim / Kimler kimler yazmadı tarihini ey adam? / Dünyalara sığmıyor artık feryatlarım ve sadam.

²¹ Kimler kimler gelip sana ayak basmadı? / Kimler gelip iskelene zincirlerini asmadı? / Kimler gelip kaba saba yakıp yıkıp kaçmadı? / Kimler cennet toprağına zehrini saçmadı.

Kırım için "cennet toprak" ifadesini kullanan şair, cennete benzeterek vatanının toprağını yüceltmektedir. İstiklal Marşı'nda "cennet toprak" kullanımına benzer olan "cennet vatan" ifadesi şöyle izah edilebilir:

"İstiklal Marşı'nın "Kim bu cennet vatan için olmaz ki feda?" mısrasında yalın olarak kelimelerin yansıttığı ifade vatanın cennete benzetildiğini gösterir. Fakat metinlerarası boyutu ile mısranın (g)izi çözüldüğünde cennetle vatanın "eş" bir şekilde ifade edilmesinde özel bir göndermeye rastlanır. Vatan, cennettir ve iman dolu göğüsler "Allah mü'minlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler"²² ayeti düsturunca bir toprak parçasından öteye taşıdıkları "cennet"leri için; cennet vatanları için kendilerini feda ederler. (Koçyiğit, 2014, s. 222)

Qay kelmeşek taqdiriñe arsız tiyip keçmedi?

Qay köçmenci çölleriñde aşap-kiyip keçmedi?

Deyler: mende peçenegniñ cenkaverlik qanı bar,

Deyler: mende quman-qıpçaq uruvınıñ şanı bar...²³

Kırım, coğrafi konumu dolayısıyla pek çok göçebe topluluğun uğrak yeri olmuştur. Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk boylarından Peçenekler ve Kıpçak-Kunlar (Kumanlar²⁴) Kırım coğrafyasında da varlık göstermişlerdir. Peçenekler, IX. yüzyıl ortalarında Edil / İdil (Volga) Nehri doğusundan Karadeniz kuzeyine ve oradan da Bizans sınırına ulaşmıştır. Peçeneklerin Bizans devletine hizmet edenleri Hristiyan, Macaristan'da yaşayanları Müslümandır. Kuman-Kıpçaklar ise Rus kaynaklarına göre Peçeneklerle aynı tarihlerde Edil / İdil havzasından Ukrayna içlerine yayılmışlardır. Kaşgarlı Mahmud zamanında Talas'tan Bizans sınırındaki Peçenek ülkesine kadar bütün topraklara "Kıfçak diyarı" denilmiştir. XIII. yüzyılda Kıpçakların bazıları Taman ve Kırım yarımadalarında yaşamışlardır (Togan, 2018, s. 219-225).

Şakir Selim, Kırım topraklarından geçen göçebe kavimlerin Peçeneklerin yiğitliğini ve Kuman-Kıpçakların şöhretini taşıdıklarını ifade eder. Şairin bu ifadesi coğrafi önemi yanında Kırım'ın eskiden beri Türk yurdu oluşunu vurguladığı şeklinde yorumlanabilir.

Aslında siz qıdırıñız meni Kiyik-Qobada,

Men doğğamım neandertal yaşağan şu yuvada.

Tavırınız, skifiñiz²⁵ daa dün keçken mazıdır,

Eki biñ yıl yaş berseñiz maña - bu eñ azıdır²⁶

Kiyik Qoba, Kırım'ın tarihî yerleşim yerlerinden biridir. Kiyik sözcüğü "yabani, vahşi"; qoba sözcüğü de "mağara" anlamına gelmektedir. 1997 yılında Neandertaller üzerinde gerçekleştirdiği araştırmalar dolayısıyla Nobel Ödülü'nü alan İsveçli genetikçi Svante Pääbo ve ekibi, Kiyik Qoba'da 25 yıl süren araştırmalar sonucunda ilk Neandertaller ailesinin DNA'larına

²² "Tevbe Suresi", 111. ayet, Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali, s.191.

²³ Hangi göçmen kaderine arsız deyip geçmedi? / Hangi göçmen çöllerinde yiyip giyip geçmedi? / Diyorlar: Bende Peçenek'in cengâverlik kanı var / Diyorlar: Bende Kuman-Kıpçak kavminin şanı var...

²⁴ Kun ile Kuman (Koman), Türk ile Türkmen gibi aynı kavmi adın "man" edatıyla ayrılmış iki şubesi olarak değerlendirilebilir. Kıpçakları Bizanslılar "Koman", Ruslar "Polovtsi", Almanlar "Falbe" şeklinde ve "sarışın" anlamında adlandırmışlardır (Togan, 2018, s. 220).

²⁵ "Skifler" sözcüğü İskitlerin diğer bir söyleniş şekli olmakla birlikte şiirin yazı aktarımının alındığı çalışmada (Işıktaş Sava, 2015, s. 838) sözcüğün aktarımı (...) ile işaretlenerek boş bırakılmıştır. Skif sözcüğünün İskit anlamına geldiği düşünülerek bu çalışmada İskit olarak değerlendirilmiştir.

²⁶ Aslında siz aradınız beni vahşi ayı yuvasında / Ben doğmuşum Neandertalin yaşadığı şu yuvada / Tavırınız, İskit'iniz daha dün geçen mazıdır / İki bin yıl yaş verseniz bana, bu en azıdır.

ulaşmıştır (Pääbo, 2014; Zimmer, 2022). Modern insana en yakın tür olarak kabul edilen Neandertaller, XIX. yüzyılda keşfedilmiş ve bundan 250-300 bin yıl kadar önce evrimleşip 25-30 bin yıl kadar önce de bir tür olarak yok olmuşlardır (Kerimoğlu, 2019, s. 7-8). “Crimean Tatars” adındaki bir internet sitesinde Kiyik Qoba’dan ve Kiyik Qoba’da keşfedilen Neandertal kalıntılarından şöyle bahsedilmektedir:

Kiyik Qoba — Qırımın eñ acayip yerlerinden biri. Çünki mında qadimiy zamanlarda neandertalsler yaşay edi. Qoba Zuya qasabasının civarında yerleşe. O, 1924 s. tapıldı, ve Sovetler Birliğinin eñ büyük keşfiyatı oldı. Qazma işleri devamında çeşit iş aletleri, ayvanların qalımtıları ve eñ esası neandertalslerniñ qabirleri tapıldı.²⁷

Şakir Selim, Neandertallerin yaşadığı yerde doğduğunu belirterek bilimsel bir gerçekliğe değinmesinin yanı sıra Kırım topraklarının oldukça eski bir yerleşim yeri olduğunu, hatta Kırım halkının geçmişinin Neandertallere kadar götürülebileceğini, İskitlerin de bu coğrafyada yaşadığını ve Kırım’ın yüz yıllardır Tatar halkına ait olduğunu ifade eder.

«Milletimniñ isarından er kün bir taş aldılar»
Isarımız yıqılsa da, taş izleri qaldılar.
Nice kere yaratıldı ve silindi adımız,
Tatarsıñmı, qırımıñmı - bizim Yeşil Adamız!²⁸

Şakir Selim, *Şair Bolsañ* (2014, s. 114) adlı eserinde yukarıdaki dörtlükteki ilk dizenin Abdullah Latifzade’ye ait olduğunu kaydeder. Şair hisara benzettiği bağımsızlığın her gün zarar görmesine rağmen bağımsızlık arzusunun kalplerden silinmediğini, izinin kaldığını söylemektedir. Üçüncü dizide ise yabancı devletlerin uyguladığı politikalar dolayısıyla tarih sahnesinden silinmek istenen Kırım Tatarlarının haklı mücadelesini vurgulamaktadır. Kırım’da 1944 yılından 1980’lerin sonuna kadar “Kırım Tatarı” denmesi yasaklanmıştır (Kireççi ve Tezcan, 2015, s. 51). Bunun için Şakir Selim yok edilmek istenmesine rağmen Tatar da dense Kırım da dense isimlerinin yaşadığını ifade eder.

Bir yarımada olan Kırım, anakara ile arasında bulunan tek bağlantının Orkapı olması sebebiyle bir ada özelliği taşır ve bu nedenle halk arasında “Yeşil Ada” olarak anılır (DİA, “Kırım”). Şakir Selim de son dizide Kırım için bu ifadeyi kullanmıştır.

Soñki yüz yıl keçip ketti, yarıq bir kün körmedik,
Başımızğa kişermiz dep, baht çemberin örmedik.
Soñki yüz yıl içinde örselendik, talq oldıq,
Talamağan it qalmadı - ne millet, ne halq oldıq.²⁹

Kırım’ın tarihte kimlere vatan olduğunu hatırlattıktan sonra yakın geçmişe değinen Şakir Selim, son yüz yıllık Kırım tarihine dikkat çeker. *Kırım’ın Kısa Tarihi* (Kireççi ve Tezcan, 2015) adlı eserden hareketle Kırım’ın yakın geçmişi şöyle özetlenebilir:

XIX. yüzyılın başlarında Rusya’da süren iç savaş nedeniyle Kırım, iki kez el değiştirdi ve Kızıl ve Beyaz orduların kuklası hâline geldi. (...) Bolşeviklerin Kırım’da kontrolü kalıcı olarak sağlamasının ardından Sovyetlerin tüm muhaliflerinin temizlenmesi

²⁷ <https://crh.crimeantatars.club/life/map-of-crimea/kiyik-qoba-qadimiy-insanlarin-turagi>

²⁸ “Milletimin hisarından her gün bir taş aldılar” / Hisarımız yıkılsa da taş izleri kaldılar / Kaç kere yaratıldı ve silindi adımız / Tatar mı, Kırım mı bizim Yeşil Adamız!

²⁹ Son yüz yıl geçip gitti, ferah bir gün görmedik / Başımıza takarız diye baht çemberini örmedik / Son yüz yıl içinde örselendik, yok edildik / Isırmayan it kalmadı; ne millet ne halk olduk.

işlemini uygulamaya koydu ve 1920-1921 arası altı aylık dönemde 60.000 kişi öldü. 100.000 kişilik bir grup ise 1921-1922 kıtlığı sırasında hayatını kaybetti. (Kırimal, 1994, s. 23-24).

Tüm bu politikalar Tatarlar tarafından ciddi direnişle karşılandı. 1921’de Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nin (ÖSSC) kurulmasıyla başa geçen Veli İbrahim (1923-1928) Kırım’ın Tatarlaşması için kültürel bir siyaset izledi. İzlediği bu politikalarından sonra “burjuva milliyetçiliği” ile suçlandı, 1928’de idam edildi ve Kırım Tatar milliyetçileri hükümetten ayıklandı. Bundan sonra şiddetli bir baskı ve devlet tedhişi dönemi başladı. 1933-1939 Stalinist temizlik hareketi sırasında, din adamları da dâhil olmak üzere geri kalan Tatar entelijansiyasının neredeyse tamamı idam edildi ya da çalışma kamplarında öldü. (Fisher, 1987, s. 139-145).

Daha 1933’te Kırım Tatar nüfusunun yaklaşık yarısı olan 150.000 kişi öldürülmüş ya da sürülmüştü. Bunların içinde Urallar’a ve Sibiry’a sürülen 40.000 Kırımlı Tatar köylüsü de vardı. 1931-1933 kıtlığı da yarımadaadaki diğer gruplar gibi Tatarları da çok olumsuz etkiledi. (Kırımlı, “Rus İdaresi Dönemi”, s. 461).

Cengiz Dağcı bu dönemi “Trajedi (sürgün) sadece savaş sonrasında başlamadı, evveliyatı otuzlara dayanır. Binlerce Kırım Türkü, 1930 ile 1936 arasında sürüldü. Bu insanlar rejim karşıtı değildi, tek düşünceleri topraklarını, bağlarını ve meyveliklerini işlemekti” şeklinde yorumlamaktadır. (Türkey, 1970; Fisher, 1987, s. 162).

Tüm bunlara Tatar Müslüman kültürü, dini ve geleneklerine yapılan saldırılar da eklendi. Yani, Bolşevik idaresinin ilk yirmi yılında (1921-1941) Kırım, 1917 itibariyle yarımadaadaki Tatar nüfusunun yarısına yakın olmak üzere, 170,000 Tatar’ın öldürülmesi ya da sürgün edilmesine tanık oldu. (Kırimal, 1994, s. 33).

1944 17-18 Mayıs gecesi başlayan operasyon boyunca Tatarlar, Kızıl Ordu birlikleri tarafından uyandırıldı, hazırlanmaları için 15-20 dakika verildi ve sadece taşıyabilecekleri kadarını yanlarına almaları söylendi. Tren istasyonlarına getirilip, sığır kamyonlarına dolduruldu. Ağzına kadar dolu araçlar, dışarıdan mühürlenerek 3-4 haftalık Orta Asya (özellikle Özbekistan), Urallar veya Sibiry yolculuğuna gönderildi. Su, yiyecek ve tıbbi malzeme verilmedi; yol boyunca yaklaşık sekiz bin Tatar açlık, susuzluk ya da hâlsizlikten öldü. (...) Sonuç olarak, sürgünden birkaç yıl sonra, 60.000’den fazlası çocuk olmak üzere, Tatarların %46’sı (112.180) ölmüştü. (Atmaca, 2009, s. 226-231).

Asıl niyet, Tatar nüfusunu, Kırım’dan çıkarmaktı. Bu çaba, 1783 işgalinden beri süregelen Rus siyasetinin bir sonucuydu ve Anadolu Türkleri karşısında uygulanacak daha saldırgan bir siyasetin hazırlığıydı. Kırım ÖSSC’si dağıtıldı ve 1946’da oblast statüsüne düşürülerek 1954’te Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne bağlandı. (Kırımlı, 2022, s. 462; Kırimal, 1994, s. 41-42; Fisher, 1987, s. 168-170).

1944’ten 1980’lerin sonuna dek, “Kırım Tatarı” ifadesinin kullanılması yasaktı. (...) Son 150 yılda, Tatar Müslüman mirasının izlerinin kültürel ve siyasi olarak silinmesine dönük politikalar, 1944’teki Sovyet sürgün tasarılarından sonra Tatar nüfusunun tarihi, kültürel ve dilsel izlerinin silinmesine dönük sistematik uygulamalarla doruğa çıktı. (Atmaca, 2009, s. 231-235).

Bu dönemde Tatar entelektüelleri, gazeteleri Lenin Bayrağı aracılığıyla yazılı Kırım Tatar lisanını canlı tutmaya çabaladılar. (Fisher, 1987, s. 199-200).

Şakir Selim, Kırım'ın bu acılarla dolu tarihini, son yüzyılda ferah bir gün görmedikleri şeklinde ifade eder. Son yüz yıl içinde hor görülüp yok olmakla karşı karşıya geldiklerini, böylece ne millet ne de halk olabildiklerini ifade eder.

*Dimağıma kelip tiye köget - yuvşan qoqusı,
Vucudımnı sarıp ala titis icret qorqusı.
Tañrim, artıq bu qoqudan milletimni ayırma,
Biñ belalar ketirseñ de, halqınyurtsız qaldırma.³⁰*

Şair son dörtlükte yavşan otunun kokusundan bahsetmiştir. Yarısı yerin altında yarısı yerin üstünde olan yavşan, çeşitli adlarla anılmaktadır: çıban otu, oğlan otu, at teresi, miskotu ve yara otu vd. Tazeyken kokmayan bu bitki kuruduktan sonra güzel kokmaya başlar. Duvar çatlaklarında dahi yetişebilen yavşan, çaba istemeden hızla ve kolayca yayılır. Şakir Selim, kuruduktan sonra kokmaya başlayan bu bitkinin kokusundan ayrılmamak için niyazda bulunur. Şiirini; vatansız kalmanın, başına türlü belaların gelmesinden daha zor olduğunu ifade ederek sonlandırır.

2. Sonuç

Edebiyatın beslendiği kaynaklardan biri olan tarih, bir toplumun edebiyatı içinde belirgin ölçüde yer almaktadır. Kırım Tatar edebiyatı da çoğunlukla bu izleri yansıtan edebî ürünler ihtiva etmektedir. Bunlardan biri olan *Kırımname*, Kırım coğrafyasının ve halkının tarihini, kıtlık ve sürgün zamanlarını, baskı rejimlerini yansıtmaya bakımından dikkate değerdir. Ayrıca az sözle çok şey anlatma sanatı olan şiir ile bir sözcüğe bir tarihin yüklendiği görülmektedir (C. Alyılmaz, S. Alyılmaz, 2014). Bunun örneklerinden birinin de *Kırımname* olduğu söylenebilir.

Şair şiirinin başına Arif Nihat Asya'nın *Biz Kısık Sesleriz* şiirinden bir bölümü alıntılanmış ve Müslümanlığın vatanın mayası olduğunu ifade ederek giriş yapmıştır. Şiirine geçmeden önce vatanın su kadar, sevgi kadar, hava kadar aziz bir şey olduğunu ifade etmesi; *Kırımname*'nin bütününde vermek istediği mesaja hazırlık niteliği taşımaktadır.

Toplumların oluşumunda ve birlikteliklerinde büyük rolü bulunan ve ortak yaşayışın, inanışın, amaç ve ihtiyaçların ürünü olan ortak değerlerin (S. Alyılmaz, C. Alyılmaz, 2014, s.77) *Kırımname*'nin bütününe hâkim olduğu görülmektedir. Bugün ve gelecek arasında bağ kuran düzenleyici birer unsur olan bu değerlerin (C. Alyılmaz, Şahin, 2019, s. 403), şiirde verilmek istenen mesajın temel taşlarını oluşturduğu söylenebilir.

Kırımname'de verilen ana mesaj vatandaşların yaşam gayesinin, üzerinde atalarının kanının bulunduğu vatanları için can vermek olduğudur. Vatani korumak ve bağımsızlığı sürdürmek adına ne gerekiyorsa yapmak gerektiği, bu uğurda atalarının kahramanca savaştığı hatırlatılarak vatan bilinci aşılanmaktadır. Şiir yeni nesillerin geçmişten aldığı güçle yeni Numanlar, Caferler, Özenbaşlılar olacağı umuduyla tamamlanmaktadır. Aynı kahramanlıkları sergilemek için gereken cesaret ve millî şuur, o kahramanların evlatlarının “damarlarındaki asil kanda” mevcuttur.

³⁰ Dimağıma gelip değıyor yavşan otu kokusu / Vucudumda sarıyor kötü hicret korkusu / Tanrım, artık bu kokudan milletimi ayırma / Bin belalar getirsen de halkı yurtsuz bırakma.

Kaynaklar

- Akçokraklı, O. (1918). Kırım'da bayrak meselesi. *Kırım Mecmuası*, 6, 114.
- Alyılmaz, C. (1998). Ünlemlerin seslenmeleri kuvvetlendirici işlevleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 10 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2850/39370>
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun Yazıtlarının bugünkü durumu*. Kurmay.
- Alyılmaz, C. (2016). "Gobu"stan'ın Gizemi ("Kıpçaklar"a Giden Yol). Bitlis Eren Üniversitesi.
- Alyılmaz, C. (2019). Yurdunu kaybedenlerin ortak sesi: Cengiz Dağcı. *Doğumunun 100. Yılında Cengiz Dağcı'ya Armağan*.
- Alyılmaz, C. ve Alyılmaz, S. (2014). Amirbek Turatoviç Muratov'dan Yenisey'e sesleniş. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 68-84.
- Alyılmaz, C. ve Şahin, H. (2019). Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinin eğitsel değerler açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 402-418.
- Alyılmaz, S. (2003). *Borçalılı bilim adamı, eğitimci, şair Valeh Hacılar hayatı-sanatı-şiiirleri*. Devran.
- Atar, F. (2010). "Şehid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38, İSAM, 428-431.
- Atmaca, T. (2009). *Sömürülen topraklarda sürgünler ve soykırımlar*. Grafiker.
- Aydın, E. (2017). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. Bilge Kültür Sanat.
- Aykol, U. (2018). "Kırım Ahali Cumhuriyeti ve Kırım'da İlk Bolşevik İşgali (1917-1918)." *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History*, 19, 75-103.
- Başkurt, M. (2014). *Kırım Tatar Türkçesinde organ adlarından yapılan eğretilmeler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Cerulo, K. A. (1989), Sociopolitical control and the structure of national symbols: an empirical analysis of national anthems [Elektronik Sürüm]. *Social Forces*, 68(1), 76-99.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*. EDPT.
- Çelebi Cihan, N. (2012). "Qırım Müftisiniñ Nutqu", *Millet Cevherleri İçinde*, (Haz. Tahir Kerim), Qırımdevoquvpedneşir, 73-77.
- DİA, "KIRIM", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kirim#1> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- Ercilasun, A. B. (2021). *Bengü il tuta olurtaçı Sen Köl Tigin-Bilge Kağan-Tunyukuk anıtları*. Dergâh.
- Fisher, A. W. (1987). *The Crimean Tatars*. Stanford.
- Günay, N. (2020). Türk dilinde retorik soru. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(4), 512-533.
- Gündüz, H. (2019). *Kırım Tatarlarının millî hareketindeki kadın emektarlar*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Hatıf, O. K. (1998). *Gökbayrak altında millî faaliyet*. (Haz. Hakan Kırmımlı). Kırm Türkleri Derneđi.
- Herodotos (1983). *Herodot tarihi*. (Çev. Azra Erhat). İstanbul.
- İşıktaş Sava, I. (2012). Kırm Tatar ninnilerinde “vatan Kırm” ve “gökbayrak” kavramlarının işlenmesi. *Milli Folklor*, 96, 260-266.
- Ivantchik, A. (1999). “The Scythian ‘rule over Asia’: the classical tradition and the historical reauty”. *Ancient Greeks West And East*. (Ed. G. R. Tsetskhladze). Leiden, 497-520.
- İnalçık, H. (2021). *Kırm Hanlığı tarihi üzerine araştırmalar 1441-1700*. İş Bankası Kültür.
- Jivoy F. (1986). *Samosojjeniye Musı Mamuta (Sbornik dokumentov)*, (Ed. R. Cemilev). Fond Kırm.
- Kemaloğlu. (2013). Tatarlar ve Tataristan. *Yeni Türkiye*, 9, 2013-2025.
- Kerimoğlu, C. (2019). Dilin köken araşışları 4: Neandertallerin dili var mıydı? I. *Dil Araştırmaları*, 25, 7-53.
- Kırmal, E. (1994). “Kırmda topyekn tehcir ve katliam,” *Kırm’daki soykırımı unutmayınız*, (Haz. Sabri Arıkan).
- Kırmımlı, H. (1985). *Osmanlı Devleti ve Kırm Türklerinin istiklal hareketleri (1917-1918)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Kırmımlı, H. (1996). *Kırm Tatarlarında millî kimlik ve millî hareketler (1905-1917)*. Türk Tarih Kurumu.
- Kırmımlı, H. (2022). “Rus idaresi dönemi.” *TDV İslam Ansiklopedisi*.
- Kireççi M. A. ve Tezcan S. (2015). *Kırm’ın kısa tarihi*. Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- Koçyiğit, D. (2014). Kavramların çağırdıkları/çağıştırdıkları: metinlerarasılık bağlamında İstiklâl Marşı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3, 213-124.
- Kur’an-ı Kerim açıklamalı meali*. (2008). Türkiye Diyanet Vakfı.
- ner, M. (2007). “Tatar Türkçesi”. (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), *Türk Lehçeleri Grameri*, 680-684. Akçağ.
- zenbaşlı, A. (2004). *arlık hâkimiyetinde Kırm faciası* (Çev. İsmail Otar). Eskiřehir.
- zey, D. (2019). Kazan Tatar ve Kırm Tatar Türkçesi ve edebiyatı üzerine yapılan çalışmaların bibliyografyası –Türkiye’de-, *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TRKLAD)*, 3(1), 160-206.
- Özgül, O. (2018). İskitler’de atalar kültü ve yurt kavramı. *Düşünce Dünyasında Trkiz*, 47, 57-84.
- Päabo, S. (2014). *Neanderthal man in search of lost genomes*. Basic Books.
- Rüzgar, N. & Akdemir A. (2017). Retorik söylemin içerik kalitesi ve etkileme amacına yönelik algının akademisyenler düzeyinde araştırılması. *Journal of Business Research Turk*, 9(2), 258-282.

- Selim, Ş. (2014). *Şair bolsañ şairniñ 70. doğum yılına bağışlanğan saylama eserler cıyıntıǵı*. Dola.
- Tekin, T. (2017). *Orhon Yazıtları Kül Tiğın, Bilge Kağan, Tunyukuk*. Bilgesu.
- Togan, Z. V. (2019). *Umumi Türk tarihine giriş en eski devirlerden 16. asra kadar*. Türkiye İş Bankası.
- Toprak, F. (2011). Defter-i Cengiz-nâme'de boy nişanları ve damgalar. *Turkish Studies*, 6(1), 555-574.
- Türkay, O. (1970). "The tragedy of the Crimean Tatars," *Index on Censorship* 1.
- Uçar, A. ve Ersoy B. (2020). Kırım Bahçesaray'dan Hansaray altın çeşme. *Sanat Tarihi Dergisi*, 29(2), 895-911.
- Yıldırım, K. (2012). Tatar adının kökeni üzerine. *Journal of Turkology*, 22 (2), 171-190.
- Yüksel, Z. (2007). "Kırım-Tatar Türkçesi". (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), *Türk Lehçeleri Grameri*, 812- 815. Akçağ.
- Zimmer, C. (2022). Rus mağarasında bulunan ilk bilinen Neandertal ailesi. *The New York Times* <https://www.nytimes.com/2022/10/19/science/first-neanderthal-family-russian-cave.html> (Erişim Tarihi: 25.05.2023).
- <https://crh.crimeantatars.club/life/map-of-crimea/kiyik-qoba-qadimiy-insanlarnin-turagi> (Erişim tarihi: 25.05.2023).
- <https://www.onikibilgi.com/yavsan-otu-nedir-faydalari-nelerdir/> (Erişim tarihi: 25.05.2023).

Extended Abstract

History, which is one of the sources from which literature is fed, is prominently included in the literature of a society. Crimean Tatar literature mostly contains literary works that reflect these traces. One of them, *Crimea*, is remarkable in that it reflects the history of the geography and people of *Crimea*, the times of famine and exile, and the oppressive regimes. In addition, it is seen that a history is loaded into a word with poetry, which is the art of telling a lot with few words (C. Alyılmaz and S. Alyılmaz, 2014). It can be said that one of the examples of this is *Crimea*.

The struggle for independence of Crimea, which has a history full of stories of occupation, exile and expatriation throughout history, is reflected in every poem of Sakir Selim. He is proud of the struggle of the Crimean people in their history of pain and expatriation, and draws strength from this struggle.

At the beginning of his poem, the poet quoted a part of Arif Nihat Asya's poem *Biz Kısık Sesleriz* and stated that Islam is the leaven of the homeland. Before moving on to the poet's poem, he states that the homeland is as saintly as water, as love, as air; It carries the message it wants to give in the whole poem. It is seen that common values, which have a great role in the formation and unity of societies (S. Alyılmaz and C. Alyılmaz, 2014, p. 77), dominate the whole of *Crimea*. It can be said that these values, which are regulatory elements that establish a connection between the present and the future (C. Alyılmaz and Sahin, 2019, p. 403), constitute the cornerstones of the message intended to be given in the poem.

The main message given in *Crimea* is that the purpose of life of the citizens is to give their lives for their homeland, on which the blood of their ancestors is located. It is necessary to do and protect the homeland and maintain independence, and the awareness of the homeland is instilled by reminding that their ancestors fought heroically for this cause.

Sakir Selim states that the nomadic tribes that passed through the Crimean lands carried the valor of the Pechenegs and the fame of the Kuman-Kipchaks. This statement of the poet can be interpreted as emphasizing the fact that Crimea has been a Turkish homeland since ancient times, as well as its geographical importance. Sakir Selim reminds us that many nations set foot on the territory of Crimea, seized the naval powers, burned and destroyed the city and spread poison.

Sakir Selim mentions the names of the heroes of the national struggle of Crimea in his poem: Nouman Celebi Cihan, Cafer Seydahmet, Musa Mahmut, Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu etc...The poet also mentions variety cultural faktors like Tarak Tamga / Gobu Stamp, flag, language, social identity, homeland (Yesil Ada), soldier, ancestor, martyr...

Cengiz Alyılmaz, in his work titled *The Mystery of Gobustan (Road to the Kipchaks)* (2016), notes that this stamp was the symbol of "man's submission to God" and "loyalty to the ancestors"(p. 617). Some elements that are considered sacred for Turks are also reflected in the works in Turkish literature. It is necessary to fight and die for the homeland, which is one of them. Those who die are called martyrs, and it is thought that martyrs will go to heaven. Therefore, martyrdom is also sacred like all of the soldier.

It can be said that this poem, which talks about the past of the Turks and the Crimean Tatars, gives a message of national unity and solidarity. Sakir Selim asks young people to know their history very well, to protect their homeland, to fight for independence just like their ancestors. According to the poet, the only way to live in an independent country is to have national consciousness and the courage to struggle for their homeland.

The poem is completed with the hope that the new generations will become new Numans, Jafars and Ozenbaşlı with the strength they get from the past. The courage and national consciousness required to perform the same heroic deeds are present in the "noble blood in their veins" of the sons of those heroes.

